

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna AV ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké a studijní účely a pouze pro osobní potřebu uživatelů. Část dokumentů Digitální knihovny AV ČR podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerování kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálů z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení Knihovny AV ČR.

Hlavní název: **Československý časopis historický**

Vydavatel: **Historický ústav AV ČR**

Vydáváno v letech: **1994-**

Číslo ročníku: **93**

Číslo výtisku: **1**

Datum vydání čísla: **březen 1995**

Identifikátor ISSN: **2570-9208**

Stránky: **125, 126, 127, 128, 129, 130**

koncem 20. století prostě nelze. Nezbyvá než uzavřít konstatováním, že poznání a porozumění dějinám Němců v českých zemích tato kniha jen uškodila.

Jiří Pešek

František ŠMAHEL, *Husitská revoluce*. I. *Doba vymknutá z kloubů*. II. *Kořeny české reformace*. III. *Kronika válečných let*. IV. *Epilog bouřlivého věku*, Praha, Historický ústav 1993, 498+382+419+602 s.

Šmahelova Husitská revoluce, plod mnohaletého úsilí, tedy konečně vyšla. Bohužel ne v podobě, jakou si zasloužila: v současné době se žádné nakladatelství neodvážilo riskovat a vydat velké dílo, u něhož by okamžitá rentabilita byla problematická. Na nového Laichtra si ještě musíme počkat. Bylo tedy nutno sáhnout k vlastním zdrojům. Ale i Historický ústav mohl čtyři svazky Šmahelovy Husitské revoluce vytisknout jenom díky podpoře Fondu AV ČR pro vydání vědecké literatury, jemuž za tuto podporu patří nepochybně díky celé naší historické obce. Dílo tedy vyšlo ve skromné podobě a - což je ovšem ještě horší - v malém nákladu. Bude tedy zatím dostupné jen několika vyvoleným, a to je věc skutečně politováníhodná.

Napsat recenzi na Šmahelovo olbřímí dílo (jinak neumím tuto práci nazvat) není snadný úkol. Jestliže pokládáme za správné posoudit práci o 200-300 stranách na 5-6 stranách, stojí recenzent před otázkou, jak má postupovat u díla, které má více než 1900 stran a v němž přitom stěží nalezneme hluchá místa. Přiznám se, že jsem původně chtěl pojednat o každém svazku zvlášť a ukázat tak obsáhlost a komplikovanost látky, kterou Šmahel ve svém díle zvládl. Ukázalo se však, že by se recenze rozrostla, nebyla by příliš čtivá a především bych musel mnohé opakovat. Nezbyvá tedy, než nejprve stručně popsat strukturu díla a pak se pokusit vystihnout jeho základní znaky a jeho přínos.

Šmahelova Husitská revoluce je rozdělena do čtyř svazků. Každý z nich má svůj název a každý je věnován jiné osobě. Přesto se domnívám, že rozdělení do svazků vzniklo až při vydání díla a že jeho základními jednotkami jsou rozsáhlé kapitoly, očíslované arabskými číslicemi. Tyto kapitoly, dělené ještě na podkapitoly, tvoří tematicky uzavřené a jednoduté celky, ukončené stručným shrnutím; za ním jsou otištěny poznámky k celé kapitole.

První díl obsahuje čtyři takové kapitoly. V první ("Husitství očima historiků") podává Šmahel přehled historiografie o husitství od 15. století až po současnost. Druhá, "Evropské souřadnice a revoluční paralely", shrnuje stručně hlavní rysy vývoje evropské společnosti ve 14. a na počátku 15. století a probírá některé mocenské a sociální boje od konce 12. až do konce 14. století, které jsou pokládány za jakési předchůdce nebo analogie husitské revoluce. Další dvě kapitoly se již zabývají domácím vývojem v předhusitském období. Třetí, "Rozpad církevní a světské moci", je věnována vývoji českého státu a horním vrstvám obyvatelstva (duchovenstvu, vyšší a nižší šlechtě), čtvrtá, "Sociální a národnostní otázka obecného lidu", jedná o národnostnímu vývoji, jednak městskému a selskému obyvatelstvu.

Druhý díl má jen dvě kapitoly, "Evangelium proti feudalismu" (celkově pátou) a "Od reformy k revoltě" (šestou). V páté se Šmahel zamýšlí nad rozšířením a hloubkou křesťanské víry ve středověku a popisuje vývoj husitských programů a husitské ideologie; svůj výklad vede až k počátkům husitské revoluce, poslední dvě podkapitoly nesou názvy "Reformní program husitské revoluce" a "Táborská vize společnosti bez pánů a poddaných." Tím se pátá kapitola svým chronologickým vymezením poněkud liší od

kapitoly následující, která líčí vývoj reformního hnutí a husitství od dob Milíčových až do léta 1419.

Celý třetí díl tvoří jediná kapitola (sedmá) "Anatomie revolučního konfliktu" - podrobný popis a rozbor událostí od smrti Václava IV. v srpnu 1419 až do jihlavských kompaktát a krátké vlády Zikmundovy (tedy do roku 1437).

Ve čtvrtém díle najdeme také jen jednu výkladovou kapitolu, která přitom nezabírá ani třetinu svazku. Jde o kapitolu velmi zajímavou, jak naznačuje i její název "Důsledky - ohlasy - výhledy". Kapitola má čtyři základní části. V první Šmahel sleduje některé rysy společnosti v českých zemích během husitské revoluce, jako vývoj v katolických a německých oblastech, správní struktury v husitských obcích a hospodářský život během válečných let. V druhé se zabývá vývojem českých zemí po husitské revoluci, v třetí působením husitství mimo české země (Šmahel mluví o "husitské internacionále"). Závěr tvoří srovnání husitství s německou reformací ze 16. století a pokus o celkové zhodnocení husitské revoluce. Zbytek svazku zaplnily obsáhlé seznamy pramenů a literatury, obrazové přílohy a rejstříky.

Stručný přehled obsahu a struktury Šmahelovy Husitské revoluce snad jasně ukázal syntetičnost tohoto díla. Autor se zabývá téměř všemi aspekty sledovaného jevu, jeho záběr je skutečně obdivuhodný. Přímo ohromující je však především rozsah znalostí, s nimiž Šmahel k sepisování svého díla přistoupil, a způsob, jakým tyto znalosti dokázal uspořádat a utřídit. Seznam literatury a tištěných pramenů zabral více než 150 stran (IV s. 215-368), a to byl vysázen velmi úsporným způsobem. Mohlo by se říci, že to nemusí být nic neobvyklého: u části historiků je dnes módou uvádět v poznámkách i v seznamech literatury pokud možno velký počet děl. Jenže v tomto případě každý, kdo se zabýval třeba jen některou z dílčích otázek, které jsou v práci zpracovány nebo dotčeny, velmi dobře pozná, že Šmahel veškerou citovanou literaturu prostudoval a při sepisování svého díla z ní vycházel.

Přitom Šmahelova Husitská revoluce není jen jakýmsi shrnutím dosavadní literatury. I když i něco takového by bylo úctyhodné, u historika Šmahelova formátu by to bylo málo. Šmahel především nachází nové analogie a nové souvislosti. Uvedu alespoň jeden příklad. Historikové se vždy snažili hledat souvislosti a analogie mezi husitstvím a různými hnutími a vzpourami, k nimž došlo v Evropě před husitskou revolucí. Činí to i Šmahel, ale přichází s něčím novým. Je přitom zajímavé, že autor, který většinu své vědecké činnosti zasvětil poznávání dějin 14. a 15. století, nachází analogické hnutí v období značně starším, totiž v hnutí albigenských z konce 12. a počátku 13. století (I s. 101-105). To je myšlenka velmi zajímavá a má nepochybně větší opodstatnění, než např. hledání analogií mezi husitskou revolucí a povstáním ciompi. K společným znakům hnutí albigenských a husitských, které uvádí Šmahel, bych přiřadil ještě jeden: určitou roli zde hrály nacionální či pre-nacionální postoje, i když u husitů byl tento motiv nepochybně výraznější (u albigenských šlo o rozdíly mezi Severo- a Jihofrancouzy).

Vskutku evropský pohled, založený na znalosti literatury, umožnil Šmahelovi dospět k novému hodnocení některých faktů. Platí to například o situaci v českých zemích před husitskou revolucí. Historikové se vždy snažili vysvětlit příčiny husitské revoluce: pečlivě sledovali všechny krizové jevy, které se v druhé polovině 14. a počátkem 15. století projevovaly v českých zemích, počínaje přílišným bohatstvím církve, poklesky kněží i papežským fiskalismem a konče sociálními konflikty ve městech i na venkově. To všechno sleduje samozřejmě i Šmahel v již výše zmíněných dvou kapitolách svého díla. Ale znalost evropských poměrů mu umožnila dospět k poněkud jiným závěrům, než jaké

uváděla značná část starší literatury. Sociální konflikty byly v některých jiných zemích mnohem ostřejší, v českých zemích "doposud shromážděné doklady z předrevolučního období nenasvědčují vzrůstajícímu třídnímu přetlaku, který by otevřenými kolektivními srážkami rozvířoval bouřné vlny na českém a moravském venkově" (I s. 447). A pokud jde o církev, dospívá Šmahel k zjištění, že "doslova vše, co se od nepaměti považuje ne-li za rozhodující, tak alespoň podstatný zdroj reformních a revolučních postojů v Čechách, lze někdy v ještě temněších barvách nalézt po celé Evropě" (I s. 82). Je přitom samozřejmé, že krizové jevy v českých zemích Šmahel nijak nepodceňuje, přesvědčivě však dokazuje, že ve 14. a počátkem 15. století nešlo o nějakou specifickou stránku vývoje našich zemí.

Podobně se tento "evropský" a přitom věcný i střízlivý Šmahelův přístup projevuje tam, kde se zabývá ohlasy husitství a husitské revoluce. Šmahel velmi pečlivě probírá všechny údaje o ohlasech husitství a husitské revoluce a hodnotí jejich věrohodnost a důsaznost. V některých případech závěry dosavadní literatury potvrzuje, jindy však pokládá souvislosti s husitstvím za nepravděpodobné nebo alespoň za problematické - jestliže někdo někde vystoupil s myšlenkami, které se objevily v husitské epoše v Čechách, neznamená to ještě, že musely být odtud převzaty. Stojí za to ocitovat alespoň dvě věty z tohoto oddílu (obě IV s. 119): "Husitství si svůj mezinárodní věhlas dobylo mnohem více zbraněmi než vlastními idejemi. ... Obhájci feudálních pořádků slyšeli trávu růst a bezmála v každém sociálním nepokoji spatřovali hrůznou husitskou nákazu."

Ve své práci s literaturou jde však Šmahel často ještě dál, než aby jen využil jejich výsledků, případně je kriticky probral a zhodnotil. V poslední době byla sepsána řada studií, které se zabývaly dílčími, někdy až velmi detailními otázkami. Šmahel vycházející z těchto studií usiluje shrnout jejich výsledky a dospět tak k obecnějším závěrům. Uvedu alespoň jeden příklad. Během posledních patnácti let jsem publikoval čtyři studie, v nichž jsem se zabýval vývojem majetků panovníka, vyšší a nižší šlechty, církevních institucí a měst v některých oblastech Moravy ve 14.-16. století. Hodlal jsem na základě těchto sond napsat shrnující práci o vývoji majetků na Moravě. Již ji nenapíši, protože to hlavní, co by taková práce obsahovala, najde čtenář ve Šmahelově Husitské revoluci, a to jak pro dobu předhusitskou, tak i porevoluční (I s. 223-227, IV s. 68-71). Je přitom samozřejmé, že autor shrnuje i poznatky dosavadní literatury (včetně svých vlastních studií), které se týkají vývoje majetků v Čechách. Jen tak mohl např. dospět k velmi zajímavému závěru, že během husitské revoluce zde změnilo 30-40% půdy své majitele (IV s. 64). Takových příkladů by bylo možno uvést více.

Šmahel však nečerpá jen z literatury. Některé partie jeho Husitské revoluce jsou založeny přímo na studiu pramenů, což čtenáře ohromuje vzhledem k tomu, že autor měl k dispozici velké množství poznatků, které poskytuje dosavadní literatura, a to včetně svých početných prací. Prameny cituje především v nejobsažnější kapitole svého díla, věnované vlastnímu průběhu husitské revoluce (III. svazek). Citace pramenů má přitom v této části práce svůj význam. Víme velmi dobře, že prameny týkající se událostí, k nimž došlo za husitských válek, jsou často zlomkovité a jejich údaje jsou občas těžko chronologicky zařaditelné. Jestliže tedy Šmahel prameny cituje, musí tak činit proto, aby doložil závěry, k nimž dospěl.

Někdy má u Šmahela citování pramenů i jiný důvod. Právě proto, že Šmahel usiloval o skutečně všestranný výklad o husitské epoše našich dějin, narazil na otázky, které byly dosavadní literaturou zpracovány nedostatečně, nebo jí nebyly vůbec dotčeny. V takových případech neváhal Šmahel v rámci své velké syntézy sáhnout k pramennému vý-

zkumu. Týká se to zvláště otázek, jimiž se zabývá v první části poslední kapitoly svého díla. Zde najdeme např. výklad o volbách abatyší a opatů klášterů, které byly husity zničeny a jejichž komunity se musely odebrat do emigrace (IV s. 12-13), o privilegiích vydaných pro česká královská města (IV s. 19), nebo o správě měst patřících k pražskému svazu během husitského období (s. 32-36). Tyto otázky (a řadu dalších) zpracovává Šmahel z velké části zcela nově a na základě pramenů.

O důkladnosti a solidnosti Šmahelova postupu svědčí i okolnost, že se v práci, která má téměř dva tisíce stran, jen zcela výjimečně setkáme s faktografickými omyly: měšťan Jan Krása, který byl upálen ve Vratislavi v březnu 1420, nebyl měšťanem staroměstským (III s. 37), ale novoměstským; sotva lze tvrdit, že Lutych ležel "na nejzažší hranici říše" (III s. 99), nebo že se moravské panstvo smířilo s předáním Moravy Albrechtovi rakouskému roku 1423 (III s. 142 - viz k tomu studie Josefa Války). Jen ojediněle se také u Šmahela setkáme s tím, že vynese soud, který nemá oporu v pramenech. Platí to např. o tvrzení, že umírnění kališníci, kteří stáli v čele Hradce Králové před ovládnutím tohoto města knězem Ambrožem, Žižkou a jejich stoupenci na jaře 1423, "nemyslíli na nic jiného než pokojně přežít a nacpat si kapsy kolaborací s dosazenými hejtmany" (III s. 139). Uvedený citát upozorňuje současně na znak Šmahelova velkého díla, který mi poněkud vadí: slovník, kterého občas užívá.

František Šmahel - jak vyplývá z celého jeho díla - oceňuje velikost husitství a jeho význam v českých dějinách, přičemž se jeho sympatie kloní především k Janu Žižkovi a k Táboru Prokopa Velikého. To, že své sympatie dává najevo, je v pořádku. Už proto, že díla historiků, kteří něčemu nebo někomu při líčení minulosti "nefandí", jsou většinou nudná. Jde přitom ovšem o to, aby toto stranění nevedlo k neobjektivitě. Tak tomu u Šmahela není - s některými výjimkami při hodnocení. K těmto výjimkám patří obhajoba postupu Jana Žižky při již zmíněném ovládnutí Hradce Králové v roce 1423 (III s. 140) - Žižka totiž získal toto město v době, kdy Diviš z Miletínka bojoval na Moravě v zájmu husitské věci. A je zajímavé, že v tomto případě šel v Husitské revoluci Šmahel dále než v Dějinách Táboru, kde Žižkovo jednání podrobil kritice (Dějiny Táboru I/2, České Budějovice 1990, s. 361). Jinde Šmahel narušuje objektivní podobu svého výkladu spíše některými slovy, ať už jde o podstatná jména nebo o přívlastky, případně i delšími charakteristikami.

Z podstatných jmen je nejnápadnější hojný výskyt slov "zrada" a "zrádce". Říká se, že platí nejen "historia magistra vitae", ale i "vita magistra historiae". Známe z nedávné minulosti mnoho případů, kdy lidé změnili své přesvědčení. Někdy ze ziskuchtivosti nebo z konjunkturalismu, ale často z toho důvodu, že vývoj situace i událostí je vedl k poznání, že jejich přesvědčení bylo nesprávné. Tito lidé byli pak označováni za zrádce. Už tento zážitek by měl vést soudobé historiky k velké opatrnosti při užívání tohoto slova. U Šmahela se zrádci objevují až příliš často. Zrádci byli např. vodňanští měšťané (III s. 36), Čeněk z Vartenberka (III s. 135 - přitom na s. 15 je velmi výstižně popsána tragedie této osobnosti), Hynek Krušina z Lichtenburka (III s. 198) a samozřejmě příslušníci šlechty, kteří před bitvou u Lipan opustili stranu polních obcí (III s. 289, 293). Jak vyplývá z naší tradice, zrádce lze nalézat téměř jen u šlechty, někdy také u měšťanů; u vesničanů, kteří se vrátili na rožmberské majetky a opustili tedy Tábor, je jejich postup vysvětlen "deziluzí" (III s. 152).

Šmahel má samozřejmě právo kriticky soudit odpůrce husitství. Přesto se měl vyvarovat užívat poněkud anachronického výrazu "zpátečnictví" (IV s. 14) nebo označovat kláštery za "peleše záhalčivých příživníků" (IV s. 57). Ještě větší zásobu nepřilíš lichoti-

vých charakteristik najdeme tam, kde Šmahel posuzuje některé umírněné husity. Zpátečnická je Praha (III s. 134), zpátečnický je i Jan Rokycana (III s. 300). Ten navíc v době jednání s koncilem "za vidinu arcibiskupského stolce byl ochoten římské církvi obětovat celou radikální větev české reformace" (IV s. 97 - v předcházejícím odstavci je však Jan Rokycana představen velmi sympaticky). Ještě horší byli "mistři typu Křišťána z Prachatic", kteří "dávno již odvrhli svou reformní minulost" (III s. 96-97). Umírnění kališníci byli "vrtkaví" (III s. 50, 279, 281) a spřádali "pletichy" (III s. 164). Výtce ze zpátečnictví se u Šmahela nevyhnul ani Martin Luther: zpátečnická byla jeho "politická strategie" (IV s. 143). Je možné, že v některých případech mají uvedené Šmahelovy charakteristiky osob i stran jisté oprávnění, v Husitské revoluci je jich však příliš mnoho.

Zastavím se ještě u dvou Šmahelových shrnutí, která - jak už víme - uzavírají každou kapitulu. Padla již zmínka o tom, že Šmahel objektivně našel paralelu mezi hnutím albigenských a husitstvím. I na konci této kapitoly Šmahel tvrdí, že "ze všech středověkých opozičních hnutí" měly "nejblíže k českému husitství tzv. války proti albigenským" (I s. 158). Hned však následuje věta, kterou dost dobře nechápu: "Přes nápadné rozdíly ... bylo však nejvýraznější revoluční paralelou husitské epochy anglické povstání z roku 1381 spolu s následujícím loldarstvím." Souvislost mezi loldarstvím a husitstvím je zřejmá, problematická je však paralela mezi husitstvím a anglickým povstáním z roku 1381. Šmahel sám přiznává, že husitství bylo především "městský fenomén" (IV s. 152). Selská otázka se během husitské revoluce nepromítla do konkrétních programů a hnutí (snad s výjimkou tzv. střední strany na Moravě, o níž však víme velmi málo), objevila se sice také na počátku revoluce, avšak pouze v utopických vizích, které uskutečněny být nemohly a také uskutečněny nebyly. Anglické povstání z roku 1381 mělo podle mého mínění zcela jiný charakter, než husitství a husitská revoluce.

Za problematické považuji i Šmahelovo Závěrečné shrnutí (IV s. 168). Je velmi stručné, proto je lze ocitovat celé: "České husitství se díky své dějnotvorné iniciativě stalo prvním článkem evropského reformačního cyklu. Jelikož však dosavadní společnost usilovalo pouze napravit v duchu "spravedlivého" feudalismu a nikoli od základů změnit, zůstalo vzhledem k svým historicky daným podmínkám revolucí před revolucemi." Strohlost závěru tak obrovského díla, jakým je Šmahelova Husitská revoluce, poněkud překvapuje. Ale snad chtěl autor udělat tečku za svou prací skutečně lapidárním způsobem. Je však v citovaných větách obsažen základní význam husitství v dějinách českých i světových? Vůči první větě lze vznést jisté pochybnosti, ale v podstatě s ní souhlasím. Poněkud jinak je tomu s větou druhou. Předně se domnívám, že pojem "revoluce" vymezuje Šmahel příliš úzce. Kdybychom se řídili jeho vymezením, našli bychom ve světových dějinách revolucí velmi málo (podle mého mínění by neobstály ani revoluce nizozemská a anglická). Ale tato věc by si vyžádala delší diskusi a po pravdě řečeno záleží na každém z nás, jak si pojem "revoluce" vymezíme. Co však má být "revoluce před revolucemi"? Přijal bych tuto charakteristiku jako duchaplný bonmot v přednášce nebo v eseji. U syntézy, která nepochybně bude sloužit jako podklad pro sepisování příruček a učebnic, bych se takové charakteristice vyhnul. Přísně logicky vzato, nemůže totiž "před revolucemi" existovat žádná revoluce.

Nakonec uvedu výtku, kterou pokládám za dosti závažnou. Při sepisování přehledu historiografie o husitství (1. kapitola) stál Šmahel před dost obtížným úkolem, a to nejen proto, že je tato literatura dnes již jen velmi obtížně přehlednutelná. Horší je, že takový přehled musí obsahovat informace dvojího druhu: na jedné straně o názorech týkajících se husitství jako celku, jednotlivých problémů a osobností, na druhé straně o bádání o hu-

sitské problematice. Kromě toho je dost obtížné vymezit, co všechno do historiografie o husitství patří. To jsou důvody, proč tato kapitola Husitské revoluce není zcela vyrovnaná, i když i v ní autor prokázal své obrovské znalosti. Vytýkám však Františkovi Šmahelovi, že se v přehledu literatury vůbec neobjevily práce autora, který je dnes naším nejvýznamnějším husitologem: Františka Šmahela. Jinak zdravá skromnost má své meze tam, kde porušuje objektivitu.

Čtenáři této recenze je snad zřejmé, že tam, kde polemizují s Františkem Šmahelem, jde (s výjimkou poslední výtky a některých drobností) o záležitosti problematice a diskutabilní. Jeho Husitská revoluce bude nadlouho sloužit jako základ pro poznání velké epochy našich dějin, pro její hodnocení i pro další bádání. I když v poslední době vyšla řada významných českých historických prací (z medievistických bych připomněl alespoň Kavkova Karla IV., Válkovy Dějiny Moravy a Čornejovy Lipany), pokládám Šmahelovu Husitskou revoluci za nejvýznamnější historické dílo, které bylo u nás vydáno v uplynulých desetiletích.

Jaroslav Mezník

Nová literatura o kultuře pozdně středověkých dvorů

V posledních letech dochází výrazněji než kdy předtím k zintenzivněným vlnám zájmu o některé dotud opomíjené aspekty historického vývoje ať už se tak děje v rámci některých historických škol, v důsledku vytýčení různých badatelských okruhů, na něž byly získány granty (Němci tomu říkají Sonderforschungsbereiche), či z pouhé vnitřní potřeby "osamělého" badatele. K takovým tématům patří zájem německých odborníků o rekonstrukci fenoménu panovnického dvora různých úrovní a to zejména v pozdním středověku. Následující řádky nechťejí a ani nemohou být "klasickým" souhrnným referátem a to ze tří důvodů. Jednak jde o téma, které by si v plnosti vyžadovalo daleko větší rozsah, za druhé jsem se o některých pracích v tomto časopise i jinde měl příležitost už zmínit¹⁾ a posléze jde o záležitost natolik mezioborovou, že odborník může v řadě případů výsledky jiných vědních disciplín jen registrovat aniž by si mohl být jist, že mu něco podstatného neuniklo (to tím spíše, že v některých doslova "metafyzickopoetických" titulech by čtenář jen těžko tuto problematiku hledal). Proto nepovažuji tento výběrový přehled právě v důsledku současné záplavy informací za zbytečný.

Naznačil-li jsem, že jde v současnosti o výzkum interdisciplinární, chci tím říci, že vedle vlastních historiků, ať jde o historiky dějin politických, správních či kulturních, se na tomto tématu výrazně podílejí ještě dvě další disciplíny, totiž dějiny umění a dějiny literatury, v našem případě zejména germanistika. Pozornost soustředím především na několik děl německých a to jak prací individuálních tak i sborníkové povahy, v každém případě ovšem bez nároku jak na úplnost bibliografickou, tak obsahovou.²⁾ Nesleduji tu - na

1) Srv. v tomto časopise anotace resp. referáty následujících prací: Hans-Joachim BEHR, *Literatur als Machtlegitimation* (88, 1990, s. 145-148), Martina BACKES, *Das literarische Leben am kurpfälzischen Hof zu Heidelberg im 15. Jahrhundert* (91, 1993, s. 668) a *Höfische Repräsentation. Das Zeremoniell und die Zeichen* (tamtéž, s. 664n.). V Archivním časopise 37, 1987, s. 247nn. pak je to ref. o práci W. Petkeho o dvoru Lotara III. Výslovně však podotýkám, že nechávám stranou práce správněhistorické povahy, kterých je celá řada a posléze vůbec dvůr Friedricha III., k němuž cílí už dnes řada statí, zejména pak P. J. Heiniga. Protože však posléze zmíněný autor má v tisku rozsáhlou monografii na toto téma, bude lépe vyčkat na její publikaci.

2) V následujícím mám na mysli zejména tyto práce, které řadím chronologicky dle období, o něž se zajímají: Alfred RITSCHER, *Literatur und Politik im Umkreis der ersten Habsburger. Dichtung, Historiographie und Briefe am Oberrhein* (= Freiburger Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte. Studien und Texte,